

INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKE KOMPETENCIJE POUČAVATELJA – PREDUVJET INTERDISCIPLINARNOG OBRAZOVANJA ORIJENTIRANOG NA GLOBALNO TRŽIŠTE RADA U 21. STOLJEĆU

mr. Nataša Ljubić Klemše, učiteljica savjetnica

I. osnovna škola Bjelovar

SAŽETAK

Tržište rada ne može opstati bez kompetencija. Znanje i intenzivna upotreba novih tehnologija najviši je postavljeni zahtjev na globalnom tržištu rada koje traži i očekuje implementaciju visokokvalificirane radne snage oslonjene na stvaralaštvo, kreativnost i inovativnost, a ne samo na rutinske poslove prošlosti. U kontekstu obrazovanja 21. stoljeća očekivanja su proširena i na obrazovne stručnjake, poučavatelje sudionika budućeg tržišta rada, za koje sa sigurnošću ne možemo pretpostaviti kako će izgledati za desetak ili petnaestak godina. Stoga je neminovno promišljati o novim i redefiniranim ključnim kompetencijama obrazovnih stručnjaka koji svojim, prvenstveno odgojnim, potom obrazovnim utjecajem generiraju nove naraštaje participanata na globalnom tržištu rada. Nameće se pitanje kako odgajati i obrazovati učenike naših škola, ako u njima još uvijek većinom rade poučavatelji bez znanja i spoznaja o interdisciplinarnom obrazovanju koje se odvija u 21. stoljeću i koje od budućih naraštaja očekuje kompetencije opstanka i preživljavanja, a kojima ih mogu podučiti samo obrazovni stručnjaci koji posjeduju nove, interdisciplinarne i informacijsko-komunikacijske kompetencije. Na tragu tih spoznaja provedeno akcijsko istraživanje o informacijsko-komunikacijskim kompetencijama poučavatelja i njegovi rezultati idu u prilog tezi da samo informacijsko-komunikacijski kompetentan obrazovni stručnjak može svoje učenike pripremiti za globalno tržište rada u kojemu primjena novih obrazovnih tehnologija u svakodnevnoj praksi zauzima bitno i općeprihvaćeno mjesto. Najbolje su to shvatili i podržali online ispitanici dok su ostali toga dijelom svjesni jer su procijenili da posjeduju dobru informacijsko-komunikacijsku kompetenciju, iako nove tehnologije i procijenjeno dovoljno postojećih digitalnih izvora znanja ne koriste svakodnevno u svom radu.

Ključne riječi: informacijsko-komunikacijske kompetencije, poučavatelji, globalno tržište rada, interdisciplinarnost

UVOD

Kompetencija označava „kombinaciju znanja, vještina, stavova, vrijednosti, želja i navika koje pojedincu omogućavaju aktivno i učinkovito djelovanje u određenom području i profesiji“ [1], „skupinu znanja, vještina i iskustava potrebnih za budućnost, a koja se očituje u aktivnosti“ [2], „znanja, vještine, stavove, vrijednosti, motivacije i vjerovanja potrebna ljudima kako bi bili uspješni u poslu“ [3]. Globalno tržište rada traži zanimanja koja se sve više oslanjaju na znanje intenziteta, kreativnosti (stvaranja) i inovacije, a ne na rutinskim poslovima kao u prošlosti. Sustav hrvatskog obrazovanja još uvijek ne podupire taj zahtjev jer i poučavatelji sami nisu transdisciplinarno obrazovani. Europski i nacionalni kompetencijski okvir za definiranje, odnosno profiliranje kompetencija učitelja još uvijek nisu usklađeni. Europska komisija 2007. godine navela je kako obrazovni stručnjaci imaju ključnu ulogu u pripremanju učenika da zauzmu svoje mjesto u društvu i svijetu rada. Stoga hrvatski učitelji moraju imati mogućnost steći potpuni rang predmetnih znanja, stavova i pedagoških vještina da svojim učenicima omoguće doseći svoj pun potencijal. Unatoč brojnim kritičarima [4,5] koncepta koji podupire upotrebu tehnologije u obrazovanju samo poučavatelj koji posjeduje informacijsko-komunikacijske kompetencije koje uključuju spoznaju o novim tehnologijama i globalizaciji te njihovim neograničenim mogućnostima može pripremiti svoje učenike za život i rad u društvu orijentiranom ka globalnom tržištu rada.

Je li tada riječ o društvu koje u ime efikasnosti i ekonomske kontrole ostavlja malo prostora za mišljenje slobodno od poduzetničke ideologije promišlja [4] kada govori o društvu neobrazovanosti neovisnom o novim tehnologijskim mogućnostima prijenosa i pohrane. Po njemu znanje i obrazovanje ne predstavljaju cilj nego sredstvo koje ne zahtijeva nikakva nova promišljanja sve dok su opravdana za tržišta, kvalifikacije, mobilnost ili rast gospodarstva. Objašnjavajući svoj tehnopol kao mjesto na kojem se obožava tehnologija i u kojem kultura traži odobrenje, pronalazi zadovoljstvo i podržava narudžbe iz nje [5] govori kako nema moralnog temelja da nove tehnologije budu svakodnevno korištene u nastavi jer se na taj način stvara kultura koja podriva određene mentalne procese i društvene odnose koji čine ljudski život vrijednim. No, tehnologija je sama po sebi neutralna i kao takva u rukama

neobrazovanih može biti i postati potencijalno opasnom. Da nije samo riječ o tehnicizmu u kojemu se nove tehnologije i njihova primjena u obrazovanju glorificiraju bez zadržke, poželjno se prikloniti promišljanjima unutar kojih se nove tehnologije i njihova upotreba u obrazovanju bave ishodima učenja i poboljšanjem kvalitete učenja, osiguranjem veće fleksibilnosti i učinkovitijim vremenom za učenje i po(d)učavanje.

GLOBALIZACIJA OBRAZOVANJA

Globalizacija je novo značenje u kontekstu obrazovanja dobila uvođenjem Bolonjske deklaracije 1999. godine. Na određeni način to je prilagodba sustava odgoja i obrazovanja potrebama poslodavaca čiji su zahtjevi integracija znanja i praktičnih koncepata [6, str. 137-141]. S druge strane globalizacija u svojem užem poimanju u kontekstu obrazovanja i obrazovne politike traži i iziskuje redefiniranje osnovnih načela i postulata na kojima je zasnovana.

Osnova globalizacije su informacije i inovacije koje intenziviraju znanja [7]. Ako je znanje osnova globalizacije, tada globalizacija treba imati temeljni utjecaj na prijenos znanja. S obzirom da u hrvatskom sustavu odgoja i obrazovanja nije tako, o čemu svjedoče brojne škole, s pravom se nameće pitanje je li nam na vidiku još jedna obrazovna reforma temeljena na globalizaciji kao relevantnom faktoru?

Kao takva nije potrebna, osim ako obrazovna politika i njezine aktivne smjernice ne shvate imperativ globalizacije kao novu paradigmu na kojoj moraju (po)raditi novim reformama.

INTERDISCIPLINARNO POUČAVANJE

Fleksibilnost, interdisciplinarnost i povezanost sa stvarnim životom obilježja su suvremenog odgoja i obrazovanja [8] u kojemu nastavni proces koji priprema učenika za život i rad u suvremenom svijetu prepunom brzih i nepredvidivih promjena, uvjetovanih znanstvenom i tehnološkom revolucijom, ne može i ne smije biti statičan i krut. Pri tome je uloga poučavatelja iznimno važna jer će primjenjivati interdisciplinarni obrazovni model koji će „učenike osvješćivati na planu neovisnosti svih dijelova života“ [9] i na taj će način interdisciplinarnim povezivanjem nastavnih sadržaja postići racionalizaciju i bolju konceptualnu povezanost sadržaja nastave i samim time i cjelovitiji razvoj učenika. Interdisciplinarno poučavati znači planirati aktivnosti iz perspektive učenika jer interdisciplinarni pristup učenju najbolje odgovara učenju u stvarnom životu. Na taj se način povezuju različita područja čime učenje dobiva novu kvalitetu. Pri tome model povezivanja, kao najjednostavniji oblik integracije temeljen na jednostranom umrežavanju sadržaja, vještina i koncepta jednog nastavnog predmeta s drugim najviše će koristiti učitelji primarnog i sekundarnog obrazovanja, dok će model zajedništva i model partnerstva najviše upotrebljavati učitelji sekundarnog i srednjoškolskog obrazovanja. Važno je da edukatori u procesu interdisciplinarnog poučavanja budu visoko motivirani stručnjaci koji svoj rad i stručno usavršavanje temelje na DIY (*engl. Do It Yourself*) stavu jer će samo takvi biti spremni na suradnju s drugim kolegama, moći osmisлити nastavu uz nove tehnologije i svakodnevno ih primjenjivati te postizati realne ciljeve odgoja i obrazovanja za budućnost.

KOMPETENCIJE POUČAVATELJA

Ciljne kompetencije učenika određuju potrebne kompetencije poučavatelja. Kompetencije i rad obrazovnih stručnjaka stavljene su u kontekst cjeloživotnog učenja i povezane su s EU okvirom za kvalifikacije koji na prvom mjestu navodi rad s

informacijama, tehnologijom i znanjem, potom rad s ljudima – učenicima, suradnicima i ostalim partnerima u obrazovanju i na kraju rad u društvu i s društvom na svim razinama [10]. Vrlo je važno kako se kompetencije mogu utvrđivati (ne mjeriti) i razvijati vježbom i obrazovanjem pri čemu se naglašava važnost cjeloživotnog obrazovanja i učenja.

Područja kompetencija su stručno-profesionalno područje, pedagoško i kulturno područje, a dimenzije kompetencija: kurikularna, cjeloživotna, socijalno-kulturalna i emocionalna.

Temeljne kompetencije poučavatelja prema Kyriacou su: planiranje i pripremanje za nastavu, izvedba nastavnog sata, razredna klima i disciplina, ocjenjivanje učenikova napretka te osvrt i prosudba vlastita rada [11]. Temeljne kompetencije poučavatelja definira i Selvi [12]: stručno-pedagoške kompetencije, istraživačke kompetencije, kurikularne kompetencije, kompetencije cjeloživotnog učenja, socijalno-kulturalne kompetencije, emocionalne kompetencije, komunikacijske kompetencije, informacijsko-komunikacijske kompetencije i kompetencije okruženja i okoline.

Zanimljivo je i bitno svrstavanje informacijsko-komunikacijskih kompetencija među temeljne, ključne kompetencije obrazovnih stručnjaka. Eurydice [13] kao područje novih kompetencija navodi poučavanje uz upotrebu informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Ključna je uloga edukatora pripremiti učenike za život na način da sami preuzmu odgovornost za svoje cjeloživotno učenje. Takav zahtjev postavlja pred poučavatelje novu dimenziju temeljnih kompetencija, s obzirom na novi svijet učenja, značajke post-modernog doba opisanog kao društvo znanja u kojemu je lako doći do informacije. Svijet kao takav ubrzano se mijenja i stoga nije lako predvidiv.

Kompetentan će poučavatelj brinuti o cjelokupnoj ličnosti učenika kojemu će pružiti kvalitetno obrazovanje i mogućnost razvijanja snažne osobnosti. Postići će taj cilj svojom praksom, vodstvom i upravljanjem te osobnom učinkovitošću. Samo onaj edukator koji razumije važnost razvijanja sebe prije nego li je u mogućnosti pružiti podršku drugima i utjecati na njihov razvoj bit će kompetentan (uspješan) poučavatelj. Kao takav će imati vrlo razvijeno kreativno i kritičko mišljenje, prosocijalno mišljenje i mišljenje usmjereno na društvo te mišljenje usmjereno na

budućnost. Takav profesionalac održavat će visoki standard osobnog i profesionalnog identiteta i integriteta prilikom obavljanja svakodnevnim poslova. Razvijat će i niz holističkih vještina (mentorstvo, vođenje, koordiniranje, upravljanje...) potrebnih za rad s učenicima novog digitalnog doba. Informacijsko-komunikacijske kompetencije će biti vrhunske i kao takve će se podrazumijevati.

ISTRAŽIVANJE

U akcijskom istraživanju provedenom tijekom mjeseca travnja 2012. godine sudjelovalo je 120 ispitanika (petina je *online* ispitanika) u dobi od 25 do 60 godina starosti i od 1 do 40 godina rada. Većina je ispitanika iz osnovne škole (95%) i iz razredne nastave (77,50%). Cilj je istraživanja ispitati stavove učitelja, nastavnika, profesora i stručnih suradnika o informacijsko-komunikacijskim kompetencijama. Predmet istraživanja su kompetencije poučavatelja i upotreba novih tehnologija. U skladu s ciljem i predmetom istraživanja zadaće istraživanja su prikupiti i analizirati mišljenja ispitanika o informacijsko-komunikacijskoj kompetenciji poučavatelja i upotrebi digitalnih izvora znanja. Postavljena je hipoteza da samo informacijsko-komunikacijski kompetentan obrazovni stručnjak može svoje učenike poučavati o primjeni i upotrebi novih tehnologija na način da njihova sigurnost bude zajamčena. Šira je hipoteza da samo informacijsko-komunikacijski kompetentan obrazovni stručnjak može svoje učenike pripremiti za globalno tržište rada u kojemu primjena novih obrazovnih tehnologija u svakodnevnoj praksi zauzima bitno i općeprihvaćeno mjesto.

ANALIZA I RASPRAVA

Iz provedenog istraživanja moguće je zaključiti kako su odgovori *online* ispitanika realniji u odnosu na postavljenu hipotezu, što je i očekivano, s obzirom da je *online* upitnik postavljen na blogu i prezentiran na društvenim mrežama koje svakodnevno posjećuju *online* ispitanici. Stoga je moguće zaključiti kako participiranje na društvenim mrežama i u *online* profesionalnom okruženju bitno utječe na mišljenje o važnosti informacijsko-komunikacijske kompetencije poučavatelja. Ostali ispitanici bili su ispitani klasičnim upitnikom u pisanom obliku. Njihova se mišljenja razlikuju od *online* ispitanika u pitanjima kojima se implicira na važnost informacijsko-komunikacijske kompetencije poučavatelja.

Važnost cjeloživotnog obrazovanja prepoznata je kod većine ispitanika, što predstavlja veliki napredak u svijesti poučavatelja koji moraju svoje učenike baš u tome smjeru poučavati.

Prepoznavanje informacijsko-komunikacijske kompetencije poučavatelja kao specifične i relevantne u procjeni o kompetentnom poučavatelju uočeno je u više od polovice ispitanika, što predstavlja dobar smjer u upoznavanju i izobrazbi obrazovnih stručnjaka za rad s novim tehnologijama. Zabrinjavajuće je što trećina ispitanika nema mišljenje o neophodnosti informacijsko-komunikacijske kompetencije poučavatelja. O razlozima nije moguće egzaktno govoriti, za pretpostaviti je da ili nisu dovoljno upućeni i upoznati s dobrobitima primjene tehnologije u obrazovanju ili pak ni sami nisu dovoljno educirani za rad u okruženju koje potiče upotrebu IK tehnologija u obrazovanju. Najčešće su to osobe nesklone učenju i osobe kojima nedostaje usmjerenost ka cjeloživotnom učenju i obrazovanju u području primjene i upotrebe IK tehnologija, odnosno osobe koje nisu spremne za učenje novih uloga u društvu i učenje kako poučavati uz nove tehnologije.

Za istaknuti je kako je broj poučavatelja koji u svakodnevnom radu ne koriste informacijsko-komunikacijsku tehnologiju malen, što potvrđuje svojevrsan napredak u njezinoj primjeni. Poznavanje alata Weba 2.0 i njihova upotreba u nastavi i izvannastavnim aktivnostima još je uvijek ispod očekivanja. Podatak da tek svaki osmi poučavatelj u svom radu često ili svakodnevno koristi Web 2.0 alate zahtijeva

veliku pozornost, s obzirom na sve dokazane prednosti i benefite njihove upotrebe. U kontekstu cjeloživotnog obrazovanja to su osobe koje nemaju istaknuti Do-It-Yourself stav i osobe koje nisu spretno u ophođenju informacijskom tehnologijom, a što predstavlja osnovu Web 2.0 kulture u kojoj se takvo učenje i poučavanje odvija.

O digitalnim izvorima znanja, njihovoj količini, dostupnosti i upotrebi, odgovori ispitanika bili su u skladu s normalnom distribucijom. Najviše je onih koji smatraju da je dovoljno digitalnih izvora znanja i da su pristupačni.

Odgovori *online* ispitanika najbliži su postavljenoj hipotezi što potvrđuje činjenicu da poučavatelj koji svakodnevno koristi nove tehnologije zna njihovu prednost i svakodnevno ih koristi kao metode i načine rada kojima unaprjeđuje svoj rad i postignuća.

U kontekstu tematike i problematike rada moguće je promišljati i zaključivati na način da samo informacijsko-komunikacijski kompetentan poučavatelj može svoje učenike pripremiti za globalno tržište rada u kojemu su nove tehnologije primat.

ZAKLJUČAK

„Globalizacija, nove tehnologije i ekonomija znanja mijenjaju naša shvaćanja o obrazovanju.“ [14]. Izazovi globalizacije su veliki za sve sudionike obrazovnog procesa. Informacije su posvuda i lako su dostupne, ali u svrhu unaprjeđenja obrazovanja još uvijek većina poučavatelja ne zna njima upravljati. Hrvatsko obrazovanje u uvjetima globalizacije traži redefiniranje i izmjenu kurikuluma te njihovo prilagođavanje uvjetima tržišta. Pri tome interdisciplinarnost u obrazovanju ima velike mogućnosti u ostvarivanju navedenog cilja, na način da će promjene u svakom svojem segmentu biti podržane informacijsko-komunikacijskom tehnologijom koja će omogućiti brži i učinkovitiji prijelaz na obrazovanje u kontekstu globalizacije. A kako bi sve to bilo moguće i podržano potrebno je prvenstveno raditi na stjecanju novih kompetencija poučavatelja, pri čemu informacijsko-komunikacijske kompetencije i sve njihove specifičnosti imaju primat. Samo poučavatelj s vrsnim

informatičko-komunikacijskim kompetencijama i poučavatelj koji svakodnevno u svom radu koristi nove tehnologije može svojem učeniku omogućiti sudjelovanje i konkuriranje na globalnom tržištu rada u kojemu primjena i upotreba novih tehnologija zauzima najznačajnije mjesto. Cjeloživotno obrazovanje kao imperativ prepoznato je i kod ispitanika istraživanja i kao takvo predstavlja dobro i sigurno polazište za osposobljavanje hrvatskih obrazovnih stručnjaka za primjenu novih tehnologija u obrazovanju jer razvidno je iz rezultata istraživanja kako većina ispitanika smatra informatičko-komunikacijsku kompetenciju poučavatelja neophodnom u radu u novom multimedijском okruženju u kojem su i sami svjesni činjenice kako digitalnih izvora znanja ima dovoljno.

POPIS LITERATURE:

1. Deakin Crick, R. *Key Competencies for Education in a European Context: narratives of accountability or care*. European Educational Research Journal, Vol. 7. Nr. 3. 2008.
2. Katane, I. i dr. *Teacher competence and further education as priorities for sustainable development of rural school in Latvia*. Journal of Teacher Education and Training, Vol. 6. 2006.
3. Gupta, K. *A practical guide for need assesment*. San Francisco. John Wiley and Sons, Inc. 1999.
4. Liessmann, K. P. *Teorija neobrazovanosti – Zablude društva znanja*. Zagreb: Jesenski i Turk. 2008.
5. Postman, N. *Technopoly: The Surrender of Culture to Technology*. New York: Vintage Books. 1993.
6. Dudić, M. *Globalization and Education*. Informatologija. Vol. 44. No. 2. 2011.
7. Carnoy, M. *Globalization and Educational Reform: What planners need to know*. UNESCO. 1999.
8. Jensen, E. *Super-nastava*. Zagreb: Educa. 2003.
9. Walsh, B. K. *Kurikulum za prvi razred osnovne škole: stvaranje razreda usmjerenog na dijete*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak. 2002.
10. *Education and Training 2010 – Main policy initiatives and outputs in education and training since the year 2000*.
http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/compendium05_en.pdf >
6.6.2012.
11. Kyriacou, C. *Essential Teaching Skills*. Cheltenham: Nelson Thornes Ltd. 1998.
12. Selvi, K. *Teachers Competencies*. Cultura – International Journal of Philosophy of Culture and Anxiology. Vol. 7. No. 1. 2010.
13. *Key Competencies. A Developing Concept in General Compulsory Education*. Brussels: Eurydice. 2002
14. Hodžić, A. *Globalizacija i obrazovanje*. Pogled kroz prozor. Kolovoz 2010.
<http://pogledkrozprozor.wordpress.com/2010/08/29/globalizacija-i-obrazovanje/> > 7.6.2012.